

İBN-İ HİBBÂN

Hadîs âlimlerinin büyüklerinden. İsmi, Muhammed bin Hibbân, künyesi, Ebû Hâtem'dir. 354 (m. 965) senesinde vefât etti. Zamanının en büyük âlimlerindendir. Üçyüz senesinin başında ilim tahsil etmek için, yolculuklara başladı. Şâş ile İskenderiye arasını dolaştı. Buralarda zamanın tanınmış âlimlerinden istifâde etti. Dolaştığı ilim merkezleri ve buralarda faydalandığı âlimlerden bir kısmı şunlardır: Best'de; Ebû Ahmed, İshâk bin

İbrâhim el-Kâdî'dan, Herat'da; Muhammed bin Osman bin Sa'd ed-Dârîmî'den, Merv' de; Muhammed bin Yahyâ bin Hâlid el-Medînî'den, Rey'de; Ali bin Hasen bin Müslim er-Râzî'den, Tüster'de; Muhammed bin Muhammed bin Yahyâ bin Züheyr el-Hâfız'dan, Basra'da; Ebû Ya'la Zekerîyyâ'dan, Bağdâd'da; Hâmid bin Muhammed bin Şuayb el-Belhî'den, Mekke-i mükerremede; Mufaddal bin Muhammed bin İbrâhîm el-Cündî'den ilim almıştır.

Ondan da; el-Hâkim, Mensûr bin Abdullah el-Hâlidî, Ebû Muâz Abdurrahmân bin Muhammed bin Rızk es-Sahtiyânî, Muhammed bin Ahmed bin Mensûr en-Nevgânî rivâyette bulunmuştur.

Âlimlerin hakkında söyledikleri:

Hâkim Ebû Abdullah: "Ebû Hâtem, fıkıh, hadîs ve lûgat ilimlerinde çok derin bir bilgiye sahipti, iyi bir vâ'iz idi. Parlak bir zekâsı vardı. Eserler yazdı. Özellikle hadîs-i şerîf ile alâkalı yazmış olduğu eserleri pek kıymetlidir. Semerkand ve daha başka yerlerde kadılık yapmıştır. 334 (m. 945) senesinde Nişâbü'r'a geldi. Cum'a günü namazdan sonra yanına gittik. Ondan, bize hadîs-i şerîf öğretmesini istedik. O da bize, hadîs-i şerîf yazdırdı. Ben de yazdım. Bir müddet yanımda kaldı. Horasan'daki seyahatleri, eser yazmaya başlayıncaya kadar devam etti."

Abdullah bin Muhammed: "Ebû Hâtem bin Hibbân el-Besti her tarafta bilinen, hadîs ilminde hafızlık derecesine yükselmiş bir âlimdir. O, fıkıh, tıp, astronomi ve çeşitli ilim dallarında da söz sahibi bir zâttır. Zamanında mevcûd bulunan her ilim dalında kitap yazmıştır."

Onun meşhûr eserlerinden ba'zıları şunlardır: es-Sikât, Ravadât-ül-ukalâ el-Cerh vet-ta'dîl, Şuab-ül-îmân ve Kitâb-üs-salât'dır.

İbn-i Hibbân'ın bildirdiği hadîs-i şerîfler:

İbn-i Hibbân'ın ma'nâsı üzerinde durup, tedkik ettiğini söylediği ve Ebû Hüreyre'nin (radiyallahü anh) rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîf şöyledir: Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: "İmân yetmiş küsur kısımdır. Utanmak da, imândan bir kısımdır."

Buhârî şârihi (Buhârî hadîs kitabının açıklamasını yapan) Bedrüddîn Aynî, îmânı ve i'tikâd bilgilerini hülâsa ederek yazmıştır. Bunlardan bir kısmı şöyledir:

1. Allahü teâlâyâ, zâtına, sıfatlarına ve birliğine inanmak.
2. Allahü teâlânın meleklerine,
3. Kitaplarına,
4. Peygamberlerine,
5. Âhiret gününe îmân etmek. Kabirde suâl sorulması, kabir azâbı, mahşer yerine gitmek, hesap vermek, amellerin tartılması ve sırat köprüsünden geçmek gibi husûslara inanmak bu kısma dâhildir.
6. Kadere, hayrın ve şerrin de Allahü teâlâdan olduğuna inanmak.
7. Allahü teâlânın Cennet va'dine ve oradaki ebedî hayata îmân.
8. Allahü teâlânın Cehennem ateşiyle tehdidine, Cehennem azâbına ve bu azâbın kâfirler hakkında sonsuz olduğuna inanmak.
9. Allahü teâlâyı sevmek.
10. Allah için sevmek, Allah için buğz etmek. Peygamber efendimizi (aleyhisselâm), O'nun bütün akraba ve temiz neslini, muhacirler ve Ensâr bütün Eshâb-ı kiramı sevmek, Allah için sevmeye dâhildir.
12. Peygamber efendimize salevât getirmek ve O'nun sünnetine tâbi olmak.
13. İhlâslı ve samîmi olmak. Riya ve münâfıklık olan şeyi terk etmek.
14. Günahlarına pişman olup, tövbe etmek.
15. Allahü teâlâdan korkmak.
16. Allahü teâlânın rahmetini ümid etmek.
17. Allahü teâlânın rahmetinden ümid kesmemek.
18. Allahü teâlâyâ şükretmek.
19. Sözünde sâdık olmak.
20. Belâlara karşı sabretmek.
21. Mütevâzi (alçak gönüllü) olmak. Büyüklere hürmet göstermek.
22. Şefkatli ve merhametli olmak.
23. Allahü teâlânın kazasına râzı olmak.
24. Allahü teâlâyâ tevekkül etmek.
25. Kendini beğenmemek. Kendisini övmek de buna dâhildir.
26. Kin ve garazı terk etmek.
27. Hasedi terk etmek.
28. Gazâblanmamak.
29. Hıyânet etmemek. Hile ve sû-i zannı terk etmek de buna dâhildir. Kısaca, burada zikredilmeyen kalb ile alâkalı bir iş bulunursa, onlar bu saydıklarımızdan birisine dâhildir.

Dil ile alâkalı olanlar: 1. Kelime-i tevhîdi "Lâ ilahe illallah Muhammeden resûlullah: Allahü teâlâdan başka ilâh yoktur. Hazreti Muhammed (aleyhisselâm) Allahü teâlânın kulu ve Peygamberidir" diliyle söylemek. 2. Kur'ân-ı kerîmi okumak. 3. İlim öğrenmek. 4. Duâ etmek. 5. Allahü teâlâyı anmak, istiğfarda bulunmak (Allahü teâlâdan af ve mağfiretini dilemek) da buna dâhildir. 6. Bâtıl ve boş sözlerden sakınmak.

Bedenin amelleriyle alâkalı olanlar: Bunlarda üç kısımdır. Birinci kısım: Belirli husûslara âittir. Ba'zıları şöyledir: 1. Temizlenmek, abdest almak, cünüplükten, hayız ve nifastan

temizlenmek gibi Beden, elbise ve yer temizliği de buna dâhildir. 2. Namazı, dosdoğru kılmak. Farz, nafile ve kaza namazları da buna dâhildir. 3. Zekât vermek. Farz olan zekât, sadaka-i fitr ve cömertlik de buna dâhildir. 4. Farz olan Ramazan-ı şerîf orucunu ve nafile orucu tutmak. 2. Haccetmek, Umre de buna dâhildir. 6. İ'tikafa girmek. 7. Nezri ya'nî adadığı şeyi ifâ etmek. 8. Keffâretlerini vermek. 9. Namazda ve namaz dışında avret mahallerini (açılması günah olan yerlerini) örtmek. 10. Kurban kesmeyi adanmışsa, bu kurbanı kesmek. 11. Cenâze işlerine bakmak. 12. Borcunu ödemek. 13. Alış-verişinde doğru hareket ederek, faizden sakınmak. 14. Doğru şâhidlikte bulunmak.

İkinci kısım: Kendisine bağlı olanlarla ilgili husûslar 1. Nikahlanmak sûretiyle, iffet ve namusunu korumak. 2. Çoluk çocuğuna karşı hakları yerine getirmek. Hizmetçiye iyi muâmele de buna dâhildir. 3. Ana-babaya iyi muâmele etmek. Onlara karşı gelmekten sakınmak buna dâhildir. 4. Çocuklarına dinî terbiye vermek. 5. Akrabayı ziyâret etmek. 6. Büyüklere itaat etmek.

Üçüncü kısım: Umûmu ilgilendiren şeylerdir ki, ba'zıları şunlardır: 1. Hükümdârlığı adâletle yürütmek. 2. Cemâate devam etmek. 3. İnsanların arasını bulmak. 4. İyilik husûsunda başkasına yardım etmek. 5. Emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yapmak. 6. Emâneti eda etmek. 7. Komşuya ikram etmek ve iyi muâmelede bulunmak. 8. Herkese iyi muâmelede bulunmak. Helâlinden mal toplamak buna dâhildir. 9. Malı yerinde harcamak, isrâftan sakınmak buna dâhildir.

İbn-i Hibbân'ın bildirdiği diğer hadîs-i şerîflerden ba'zıları: Huzeyfe (radiyallahü anh), Resûlullahtan (aleyhisselâm) şöyle bildirmektedir: "Lâ ilahe illallah söyleyip, bu kelime-i tayyibe üzere vefât eden kimse, Cennete girer. Allah için bir gün oruç tutup, bu minval üzere vefât ederse, Cennete girer. Allah için sa daka verip, ömrü bunun üzerine biten Cennete girer." Peygamberlerin (aleyhimüsselâm) mübârek vücûdları çürümez. Bu husûsta Peygamberimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: "Bir mü'min bana salevât o kursa, bir melek o salevatı bana getirip, ümmetinden falan oğlu filân sana salevât ve selâm söyledi, der."

Usâme bin Şerik rivâyet etti: Biz, Resûlullahın (aleyhisselâm) yanında oturuyorduk. Sanki başımızın üzerinde bir kuş varmış da konuştuğumuz zaman uçacakmış gibi, kimseden çıt

çıkılmıyordu. Bu sırada bir kaç kişi geldi. "Allahü teâlâ en çok kimi sever?" diye sordular.

Resûlullah da (aleyhisselâm) "Ahlâkı en güzel olanı" buyurdu.

Ebû Zer rivâyet ediyor: Resûlullah (aleyhisselâm) bana, "Cuayl'i nasıl bilirsin?" dedi. Ben de: "Fakîr bir insandır" dedim. "Falan hakkında ne dersin?" buyurdu. Ben, "Efendi bir adamdır" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm): "Cuayl, o dediğin gibi, yeryüzü dolusu efendiden daha üstündür" dedi. Ben, "Yâ Resûlallah! Falan da öyle zayıf îmânlı, fakat sen ona ikramlarda bulunuyorsun" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm) "O, kavminin reîsidir. Kavmini İslâm'a ısındırmak için ona öyle davranıyorum" buyurdular.

Safvân bin Assal el-Murâdî bildiriyor: Resûlullah (aleyhisselâm) mescidde, bürdesinin üzerine yaslanmış duruyorlardı. Bu sırada huzûrlarına vardım. "Ey Allahın Resûlü! Ben ilim öğrenmeye geldim" dedim. Bana: "Hoş geldin, ilim öğrenmek isteyen! Melekler, ilim öğrenene olan sevgilerinden dolayı kanatlarını açarak göğe kadar yükselen bir halka meydana getirirler" buyurdu.

Ubeyd bin Umeyr bildiriyor: Hazreti Aîşe'den, "Resûlullahın (aleyhisselâm) en hayret verici bir şeyini bana anlatmasını istedim. Âîşe (radiyallahü anha) bir müddet sustuktan sonra şunları anlattı: "Bir gece Resûlullah (aleyhisselâm) bana: "Ey Âîşe, bu gece beni yalnız bırak. Rabbime ibâdet edeceğim" dedi. Ben: "Vallahi, hem yanında olmak, hem de istediğin şeyi yapmak isterim" dedim. Resûlullah (aleyhisselâm) kalkıp, abdest aldı. Namaz kılmaya başladı. Sonra oturup çok ağladı. Göz yaşlarından mübârek göğsü ve sakalı ıslandı. Göz yaşları toprağı ıslattı. Bu sırada, namaz vaktinin geldiğini haber vermek için Hazreti Bilâl geldi. Peygamber efendimizin ağladığını gördü. "Ey Allahın Resûlü! Allahü teâlâ senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını affetti. Sen de mi, ağlıyorsun?" dedi. Resûlullah (aleyhisselâm) "Çok şükreden bir kul olmayayım mı? Allahü teâlâ bana bu gece (Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbiri peşinde gelişinde, insanlara fâide sağlıyan gemilerin denizlerde süzülüşünde, semâdan yağmur yağdırılışında, yağmurla ölen tabiatı diriltişinde, yeryüzü üzerinde her çeşit hayvan bulunduruluşunda, rüzgârların estirilişinde, yerle gök arasında emre amade bulutların bulunmasında, akli eren bir kavim için ibretler vardır) âyet-i kerîmesini indirdi. (Bekâra:

164) Bu âyet-i kerîmeyi okuyup da düşünmiyenin vay hâline” buyurdu.

Ebû Hüreyre (radiyallahü anh) rivâyet ediyor: Bir kerre Resûlullah (aleyhisselâm) bir yere müfreze göndermişti. Müfreze, hem çabuk ve hem de bir hayli ganîmetle döndü. Bunun üzeride birisi “Ey Allahın Resûlü, doğrusu biz bu kadar sür’atli dönen ve böylesine çok ganîmet getiren hiçbir ordu görmedik” deyince, Resûlullah (aleyhisselâm): “Size onlardan daha çabuk ve daha fazla ganîmet getiren birisini bildireyim mi? Bu, güzelce abdest aldıktan sonra mescide giden, orada sabah namazını kıldıktan sonra, kuşluk namazını kılan kimsedir” buyurdu.

İbn-i Hibbân (radiyallahü anh), Ubey bin Kâ'b'ın (radiyallahü anh) şöyle anlattığını bildiriyor. Bir kimse vardı ki, evi mescide çok uzak olduğu hâlde, bir vakit cemâati kaçırmazdı. Onun bu gayretini görenler kendisine: “Bir binek alsan da, karanlık veya şiddetli sıcak olduğu zamanlarda, ona binerek gelip gitsen iyi olmaz mı?” dediler. O kimse, “Evimin mescide yakın olmasını, mescide gelip gitmek için bineğimin olmasını arzu etmem. Yürüyerek gelip gitmekle daha çok sevâb kazanacağımı ümid ediyorum” dedi. Bunun üzerine Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) o kimseye, “Allahü teâlâ bu amelinin sevâbını sana eksiksiz verecek” buyurdu.

Enes (radiyallahü anh) şöyle anlatıyor: “Resûlullah (aleyhisselâm) ile beraber bir yerde oturuyorduk. Bir kimse gelerek “Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühû” dedi. Resûlullah (aleyhisselâm): “Ve aleyküm selâm ve rahmetullahi ve berekâtühû” diye selâmını aldı. O kimse oturduktan sonra, “Elhamdülillahi hamden kesîran, tayyiben mübâreken fihi kemâ yuhıbbü Rabbünâ en yuhmede ve yenbegi leh” dedi. Resûlullah (aleyhisselâm): “Nasıl dedin?” diye sordu. Adam söylediklerini aynen tekrar etti. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm) şöyle buyurdu: “Kudret ve irâdesi ile yaşadığım Allahü teâlâyâ yemîn ederim ki, bunlar; on tane meleğin yazmak için birbirleriyle yarışa girdiği, fakat nasıl yazacaklarını bilemeyip Allahü teâlâyâ ulaştırdıkları, Allahü teâlânın da, “Kulumun söylediği gibi yazın” buyurduğu kelimelerdir.”

Enes (radiyallahü anh) şöyle anlatıyor: Resûlullah (aleyhisselâm), Zeyd bin Sâmit ez-Zurakî'nin (radiyallahü anh) yanına gelmişti. O şöyle duâ ediyordu. “Allahım, sâdece sana hamd edildiği için senden istiyorum. Senden başka ilâh yoktur. Ey merhametli ve lütfkâr Rabbim. Ey gökleri ve yeri

yoktan var eden Allahım. Ey yüceler yücesi ve kerem sahibi Allahım!” Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm) ona: “Duâ edildiği zaman kabûl edeceği ve bir şey istendiği zaman vereceği İsm-i a'zamı ile Allahü teâtâyâ duâ ettin” buyurdu.

İbn-i Abbâs (radiyallahü anh) şöyle anlatıyor: “Bir gün Hazreti Ömer Resûlullahın (aleyhisselâm) yanına girdi. Resûlullah (aleyhisselâm) bir hasır üzerinde uzanmış, istirahat ediyorlardı. Hasır, Resûlullah efendimizin mübârek vücûdunda iz bırakmıştı. Hazreti Ömer bu hâli görünce çok üzülüp: “Yâ Resûlallah! Sizin için daha yumuşak bir yatak tedârik etsek” diye arz edince, Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Dünyâdan bana ne. Ben bu dünyâda, bir yaz günü yola çıkıp da, bir ağaç gölgesinde bir müddet istirahat eden, sonra da çekip giden bir yolcu gibiyim” buyurdu.

İbn-i Hibbân'ın çeşitli mevzûlardaki kıymetli sözleri:

“Akıl, insanın doğru ile yanlışı birbirinden ayırabilmesini te'mîn eder.”

“Akıldan daha kıymetli bir sermâye yoktur. Kişinin dîninin kemâli (olgunluğu), aklının kemâline göredir.”

“Kişinin güzel ahlâkı sevmesi, kötü ahlâkı terk etmesi, aklının bulunduğu alâmetidir.” “Allahü teâlânın, insanlara ihsân ettiği ni'metlerin en büyüklerinden birisi akıl ni'metidir.”

“İbn-i Mübârek'e, insana verilen şeylerin en üstünü hangisidir, diye soruldu, İbn-i Mübârek hazretleri: “Kâmil akıl” cevâbını verdi. Sonra hangisidir, diye soruldu: “Güzel edeb” dedi. Sonra hangisidir, diye sorulunca, “Susmaktır” cevâbını verdi.”

“Akıllı kimsenin, dünyevi bir menfâati kaçırdığı için bunu kendine gam yapması uygun değildir. Çünkü, üzümekle ele birşey geçmez. Aynı zamanda, fazla üzüntü akla zarar verir.”

“Akıllı kimse, hastalık ve tehlike gibi bir musîbet gelmeden önce tedbirini alandır.”

“Akıllı kimse, konuşması istenmeden konuşmaya başlamaz. Bir zarûret olmadan, cevapta acele etmez.”

“Akıllı olan, hiç kimseyi küçük görmez. Çünkü sultânı hor gören, dünyâda rahatını bozar. Sultân olmadan emniyet ve güven olmaz. Sâlih kimseleri hor gören, dîni husûsunda zarara uğrar. Çünkü, böyle kimseler, insana Allahü teâlâyı ve

âhireti hatırlatır. Dostlarını ve arkadaşlarını küçümseyen, vekar ve asâletini kaybeder. Diğer insanları beğenmeyip, onları aşağılayan, onların kötülüğünden emîn olmaz.”

“Akıllı insan, önce kendi ayıplarını görür. Kendi ayıbını görmiyen kimse, başkasının güzelliklerini göremez. Kişinin ayıbını görememesi, kötülük olarak ona yeter. Çünkü ayıbını göremeyen kimse, bu ayıbından kurtulamaz.”

“Bir işe yeni başlayan bir kimse için, tecrübe ne kadar faydalıdır!” “Bir işe başlamadan önce, tedbirini de almak aklın icâbıdır.”

“Akıllı kimsenin sözü mutedil ve düzgündür. Câhilin sözü ise, tenakuz (çelişki) ve birbirine zıt şeylerle doludur.”

“Aklın âfeti; ucub, ya’nî kendini beğenmektir.”

“Akıllı kimseye, ahlâkı güzel, susması uzun olması yaraşır. Çünkü, bunlar, Peygamberlerin (aleyhisselâm) ahlâkındandır. Fazla konuşup, kötü ahlâklı olmak, eşkiyanın (kötü kimselerin) huylarındandır.”

“Akıllı insan, hazırlıksız dövüşmez. Delîli olmadan bir şeyi müdâfaaya kalkışmaz. Kuvvetli ve mahir değilse, güreş meydanına çıkmaz.”

“Akıllı kimselerle düşüp kalkan, ondan kendisine lâzım olan şeyleri öğrenir.” Takvâya yapışarak, kalbi düzeltmekle ilgili olarak buyurdıkları:

“Sen, yanında kimse olmadığı zaman, ben yalnızım deme. Beni gören var de! Allahü teâlânın senden bir an olsun habersiz olduğunu, gizli olarak yaptığın şeylerin kaybolduğunu sanma.”

Mâlik bin Dînâr dedi ki: “Allahü teâlâyâ tâati (Allahü teâlânın beğendiği şeyleri yapmağı) alış-veriş olmadan kazanç getiren bir ticâret olarak bil.”

“Dünyâda kişinin tâatlerinin başı, içini düzelterip, onu bozacak şeyleri terk etmektir.” “İyilerin kalbinde, iyi düşünceler, kötülerin kalbinde kötü düşünceler dolaşır.”

“Akıllı kimse, her zaman kalbini kontrol eder. Allahü teâlânın emrettiği şeyleri yapıp, yasak ettiklerinden sakınır. Allahü

teâlâdan gâfil olmaz ve emirlerini yapmakta gevşeklik etmeyip, uyanık olur. Böyle olan kişi işlerinde tedbirli olur.”

“Vera’ ve tefekkür, en faziletli amellerdendir. (Tefekkür dört türlü olur, demişlerdir. Allahü teâlânın mahlûklarındaki güzel san’atları, fâideleri düşünmek, O’na inanmağa ve sevmeye sebep olur. O’nun va’d ettiği sevâbları düşünmek, ibâdet yapmağa sebep olur. O’nun haber verdiği azapları düşünmek, O’ndan korkmağa ve kimseye kötülük yapmamağa sebep olur. O’nun ni’metlerine ihsânlarına karşılık nefisine uyararak günah işlediğini, gaflet içinde yaşadığını düşünmek, Allahü teâlâdan haya etmeğe, utanmağa sebep olur.) Allahü teâlâ, yerlerde ve göklerde bulunan mahlûkâtı düşünerek ibret alanları sever.”

İlimin lüzumu ve ilim tahsiline devam etmek hakkında buyurdıkları:

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: “İlim elde etmek için evinden çıkan bütün insanlara, melekler onun işinden râzı olduklarından, yollara kanatlarını gererler.”

“Denir ki, ilim öğren. Çünkü, kişi âlim olarak doğmaz, ilim sahibi câhil gibi olmaz. İlim sahibi olmayan bir topluluğun büyüğü yanında devamlı toplantılar olup, meclisler bile kurulsa, o yine küçük sayılır.”

“Talebe olmadıkça, âlim olunmaz. İlim ile amel etmedikçe de, ilim faide vermez.”

“Akıllı kimsenin ilimle uğraşmasından maksadı, onunla amel etmektir. Çünkü, bundan başka bir gaye için ilim öğrenen kişi, şöhretini ve kibrini arttırmış olur.”

Fudayl bin İyâd (radiyallahü anh) buyurdu ki: “Cehennemde âlimleri öğüten (ezen) değirmenler vardır. Onlar kim? diye sorulur. İlim sahibi olup, ilimleriyle amel etmiyen âlimlerdir, cevâbı verilir.”

Hasen-i Basrî hazretleri buyurdu ki: “Dünyâyı ve onun sevinç ve rahatlığını istiyen kimsenin kalbinde, acaba âhirette durumum iyi mi olur, yoksa kötü mü? Korku ve endişesi kaybolur.”

“Büyüklerden birisi, gizliden gelen şöyle bir ses işitti: Ey ilim talebesi! Vera’a sarıl, (çok) uykuyu terk et, (fazla) doymayı

birak. Ey insanlar! Sizler ekin gibisiniz, ölüm sizi keser, alır, götürür.”

İbn-i Mes’ûd (radiyallahü anh) buyurdu ki: “İlim, fazla rivâyet ve anlatmakla olmaz. İlim, ancak Allahü teâlânın korkusu ve büyüklüğünü kazandırır. (Böyle olmayan ilim, insanın dünyâ ve âhiretine fâide vermez.)”

Susmak ve dili muhafaza etmek ile ilgili olarak buyurdıkları:

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm): “Allahü teâlâyâ ve âhiret gününe îmân eden kimse, hayır söylesin yahut sussun” buyurdu.

Lokman Hakîm dedi ki: “Susmak hikmettedir. Fakat bunu yapan az.”

Büyük âlim Kerîzî şöyle der: “Az konuş. Sözün şerrinden Allahü teâlâyâ sığın. Çünkü belâ, ağızdan çıkan sözle yanyanadır.”

“Susmak, insana sevgi ve vekar kazandırır. Diline sahip olup, onu muhafaza eden kimse, sıkıntıya düşmez.”

İbn-i Mübârek dedi: “Bu dil, kalbin habercisidir. Söz kişinin aklının miktarını gösterir.” Fudayl bin İyâd (radiyallahü anh); iki şey kalbi katılaştırır “Çok konuşmak ve çok yemek” buyurdu.

Ömer bin Hattâb (radiyallahü anh), Ahnef bin Kays’a: “Ey Ahnef! Çok konuşan, çok hatâ yapar. Çok hatâ yapanın hayası (utanması) az olur. Hayası az olanın vera’ı az olur. Vera’sı az olanın, kalbi ölür” buyurdu.

Muhammed bin Abdullah bin Zencî; “Susması fazla olan kimse, birçok hatâ ve gûnahtan kendisini korumuş olur. Sözlerine dikkat et. Yoksa sözü söyledikten sonra, keşke bu sözü söylemeseydim, demiyesin” buyurdu.

Müverrik el-İclî: “Bir şey vardır ki, yirmi senedir ve hâlâ onu elde etmek için uğraşıyorum” dedi. O nedir, diye sorulunca, “Beni ilgilendirmeyen şeyi konuşmamak” cevâbını verdi.

Doğruluk ve yalandan sakınmakla ilgili olarak buyurdıkları:

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) şöyle buyurdular: “Doğruluğa sarılınız. Çünkü doğruluk, hayra, hayır

ise Cennete götürür. Şüphesiz, kişi doğru söyler ve Allahü teâlânın katında siddîk diye yazılır. Yalandan sakınınız. Çünkü yalan, kötülüğe, kötülük ise Cehenneme götürür. Kişi yalan söyler ve Allahü teâlânın katında çok yalancı diye yazılır.”

“Allahü teâlâ dili, bedeninin diğer uzuvlarına üstün kıldı. Onun derecesini yükseltti. Çünkü, Allahü teâlâ kendi birliğini, ortağı olmadığını, vücûdun diğer kısımları arasından ona söyletti. Öyleyse, akıllı bir kimsenin, Allahü teâlânın kendi birliğini ve büyüklüğünü konuşturmak için yarattığı böyle bir âleti, yalana alıştırmaması asla yakışmaz. Bilakis, insana, dilini devamlı doğruyu söylemeye, dünyâ ve âhirette kendisine fâide verecek şeylere alıştırmaması lâzımdır. Dil neye alıştırılırsa, onu ister, onu konuşur. (Allahü teâlâyı zikre alıştırılırsa, devamlı onu zikreder.) Yalana alıştırılırsa, yalan söylemeye başlar.”

İsmail bin Abdülmelik şöyle anlatır: “Halife Abdülmelik bin Mervân, çocuklarına Kur’ân-ı kerîm öğrettiğim gibi, doğruluğu öğretmemi, öldürücü bir zehir gibi olan yalandan onları sakındırmamı, bu husûsta onları terbiye etmemi bana emretmiştir.”

“Kişiye, her duyduğunu söylemesi, ona yalan olarak yeter.”

Abdullah bin Amr buyurdu ki: “Seni ilgilendirmeyen şeyi konuşma. Nasıl dirhemlerini zayi ettiğin zaman üzülyorsun, (yalan söylediğin veya başka kötü bir şey konuştuğun zaman) dilin için de üzülsün.”

“İnsanların bir kısmı dili sebebiyle ikram görür. Bir kısmı dili yüzünden hor görülür, sevilmez. Akıllı kimse, dili sebebiyle sevilmiyenlerden olmaz. O, kendini diliyle herkese sevdirebilir.”

Hayaya yapışıp, hayâsızlığı terk etmekle ilgili olarak buyurdıkları:

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: “İlk Peygamberlik sözünden insanların duydukları: Eğer utanmıyorsan istediğini yap.”

“Şu dört hasleti kendisinde bulunduranyan kimseye akıllı ve ilim sahibi denmez. Birincisi; Allah korkusu. Bütün hayır ve fazîletlerin başı budur. İkincisi; güzel bir haya (utanma duygusu). Asâlet bununla anlaşılır. Üçüncüsü; hilm (yumuşaklık). Dördüncüsü; emri altında bulunanlara cömertlik yapmak.”

“Haya iki kısımdır: Birincisi, kişinin Allahü teâlânın yasak ettiği bir işi yapmaya yöneldiği zaman, Allahü teâlâdan hayası. İkincisi, insanların beğenmediği bir işi yapacağı sırada insanlardan utanması. Bu iki haya çeşidi de iyidir. Ancak birincisi farz, ikincisi nafile mesabesindedir.”

“Haya, insan ile kötü olan şeyler arasında bir perdedir. Haya, kötü ve beğenilmeyen şeylerin en güzel ilâcıdır. Ancak, haya gidince, artık onların ilâcı kalmaz.”

Zeyd bin Sabit (radiyallahü anh) buyurdu: “İnsanlardan utanmıyan Allahü teâlâdan da utanmaz.”

“Hayanın en büyük faydasından birisi, Cehennemden kurtulmaktır. Haya, insanın Cehennemden kurtulmasına vesîle olur.”

Tevâzuya yapışıp, kibirden uzaklaşmakla ilgili olarak buyurdıkları:

“Allahü teâlâ, kendi rızâsı için tevâzu yapanın anlayışını arttırır. Böyle bir kimse, haddi zâtında küçük bile olsa, Allahü teâlâ onu insanlar nazarında büyültür. Bir kimse kendini büyük görür, hareket ve tavırlarıyla çevresindekilerden üstün olduğunu göstermeye kalkışırsa, o, aslında makam ve mevki sahibi, çok fazla servet sahibi de olsa, Allahü teâlâ onu küçültür.”

“Allah için olan tevâzu iki kısımdır: Birincisi; Allahü teâlâyâ karşı olan tevâzu. Bu, kulun Allahü teâlâyâ ibâdet ederken ve O'nun beğendiği işleri yaparken, riya (gösteriş) ve ucub (yaptıklarını beğenme) düşüncesinden uzak olarak yapmasıdır. İkincisi; kişinin, ibâdet ve tâat husûsunda kendisini herkesten aşağı, günahın çokluğu husûsunda ise, onlardan daha yukarıda görmesidir.”

Büyük zâtlardan birisi şöyle der: “Yeryüzünde, mütevâzi olarak yürü. Çünkü, şu yerin altında nice kimseler vardır ki, onlar her yönden senden çok üstünlerdi. Eğer gücün, kuvvetin, izzet ve şeref var ve bundan dolayı kendini birşey zannediyorsan, senden evvel gelip geçenler, daha güçlü ve daha kuvvetli idiler.”

Muhammed bin Ebî Ali der ki: “Bırak şu büyüklenmeyi ve insanlara asık yüzlü olmayı. Asık yüzlü olmak ahmaklıktır.”

“Akıllı insan, kendisinden yaşlı birisini gördüğü zaman ona tevâzu gösterir. Alçak gönüllü davranır ve kendi kendine şöyle der: “Bu zât yaşça benden büyük. Bu yüzden, onun yaptığı ibâdet, tâat ve iyi işleri benimkinden daha çoktur.”

Kendisinden küçük birisini gördüğü zaman, “Onun yaşı daha küçük, günahı benimkinden daha azdır” der. Kendisi gibi birisine rastladığı zaman, ona bir kardeşi olarak bakar. İnsan kendisini kardeşinden nasıl büyük görür? Hiç kimseyi aşağı ve küçük görmemelidir. Çünkü, atılmış bir dal parçası bile ba'zan insanın işine yarıyor.”

İnsanlara iyi muâmele etmek husûsunda buyurdıkları:

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm), “Cehennem, yumuşak ve nefret ettirici olmayan, iyi huylu kimseye haramdır” buyurmaktadır.

“Akıllı insan, herkese iyi muâmelede bulunur. Onlara karşı kötü huylu olmaz. Varsa, böyle huylarını bırakır. Çünkü güneş buzu erittiği gibi, iyi ahlâk da günahları yok eder. Sirke balı bozduğu gibi, kötü ahlâk da, iyi amelleri bozar. Ba'zan bir kimsenin, birçok güzel huyu bulunur. Fakat bir tane de kötü bir huyu bulunur. Bu bir tane kötü huy, diğer bütün iyi huyları bozar.”

Meymûn bin Mihrân (radiyallahü anh) buyurdu ki: “İnsanlara iyi muâmele etmek, aklın yarısı, suâli güzel sormak ise, ilmin yarısıdır. Geçiminde aşırı harcama yapmayıp iktisâd etmek, geçim darlığından kurtulmaya sebep olur.”

“Güzel ahlâk, başkalarının sevgisini kötü ahlâk ise, nefretini, kinini kazandırır.”

“İnsanlarla yakın alâka kurabilmenin yolları; Onlara iyi muâmele edip, ikramda bulunmak, onlardan gelen eziyet ve sıkıntılara katlanmaktır.”

İbn-i Mübârek'e “İyi ahlâk nedir?” diye soruldu. “Güler yüzlü olmak ve iyilik yapmaktır” cevâbını verdi.

İmâm-ı Mücâhid (radiyallahü anh) şöyle buyurdu: “Bir müslüman bir kardeşi ile karşılaşp, güler yüzle onu karşılar ve müsâfeha ederse, hurma ağacından hurmaların düşmesi gibi onun günahları dökülür.”

Müdârânın lâzım olduğu ve müdâhenenin terki husûsunda buyurdıkları:

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm): “İnsanlara müdârâ etmek sadakadır” buyurdular. (Müdârâ, dîni korumak için dünyalık vermektir.)

“Herkesin rızâsını kazanmak isteyen kimse, ele geçmesi imkânsız şeyleri istemiş olur. Fakat, akıllı kimse, kendileriyle beraber olmak zarurî olan kimselerin rızâsını kazanmaya çalışır.”

Ebû Sâib bildirdi: “Kimseye hîle yapma Çünkü bu, bayağı ve düşük kimselerin huyudur. Kardeşine iyi nasihatte bulun. Her zaman ona yardımcı ol.”

Selâm vermek ve güleryüzlü olmak husûsunda buyurdıkları:

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) şöyle buyurdular: “Selâm, Allahü teâlânın isimlerinden bir isimdir. Onu yeryüzüne koydu. Öyleyse, onu aranızda yayınız. Müslüman bir kimse, bir cemâate uğradığı zaman onlara selâm verir ve onlar da onun selâmına karşılık verirlerse, önce selâm veren o kişinin, o cemâat üzerine bir derece daha üstünlüğü vardır. Çünkü o, onlara selâmı hatırlattı. Eğer cemâat onun selâmına cevâp vermezlerse, ona o cemâatten daha hayırlı ve iyi olan biri cevap verir (melekler).”

“Selâm, kalblerdeki kin, düşmanlık ve dargınlık gibi kötü düşünceleri giderir.”

Zübeyd el-Yâmî dedi ki: “İnsanların en cömerdi. Başkasına iyilik ve ihsânda bulunup, karşılık beklemiyendir. İnsanların af bakımından en üstünü, hakkını almaya gücü yettiği hâlde, affedenidir. İnsanların en iyisi, akraba ile alâkasını kesmiyendir. En cimri kimse de, selâmda cimrilik yapandır.”

Hişâm bin Urve, babasının şu tavsiyesini bildirdi: “Oğlum! Güleryüzlü, güzel sözlü ol. O zaman, insanlara, kendilerine mal ve servet vermişten daha sevimli olursun.”

Latife ile ilgili olarak buyurdıkları:

“Akıllı kimse, güzel ve fâideli latifeler yapmak ve asık yüzlü olmayı terk etmek sûretiyle insanların sevgisini kazanır.”

“Latife (hoş ve ince ma’nâlı söz) iki çeşittir. Birincisi; övülen latifedir. Buna, Allahü teâlânın beğenmediği bir söz ve iş bulaşmaz. İkincisi; kötü latifedir. Bu latife, insanlar arasında düşmanlık meydana getirir. Vekarı giderir. Dostluğu bozar. Bayağı ve alçak kimseler ona karşı cesâret kazanır. Makam ve mevki sahibinin kinini kazanır.”

Abdullah bin Hubeyk: “Makam ve mevki sahibi kimse ile latife yapma, sana kin besler. Alçak ve bayağı kimselere de latife yapma, yoksa sana karşı cür’et gösterip, edepsizlik yapar.”

“Senin ile beraber olana ikram et. Kırıcı şaka yapma. Çünkü bununla, onun kinini üzerine çekersin.”

“Nice samîmi dost ve arkadaşlar arasında ayrılıklar olmuştur ki, bunun sebebi, uygunsuz şakalar olmuştur.”

Mis’ar bin Kedâm, oğluna şöyle nasihatte bulundu: “Oğlum! Sana nasîhat olarak şunu seçtim. Şefkatli babanın bu sözünü iyi dinle münâzarayı, söze muhalefet etmeyi, şaka ile insanlara takılmayı terk et. Bunları, sevdiğim kimseler için hoş görmüyorum. Çünkü ben münâzarayı, söze muhalefet etmeyi, şaka ve insanların birbirine takılmasını denedim. Bunları hiç kimseye tavsiye etmem.”

“İnsanlara, sözlerinde ve işlerinde dâima muhalefet edip karşı çıkmak, karşıdakinin kızgınlık ve kin beslemesine sebep olur. Bu, münâkaşa gibidir. Münâkaşa insana düşmanlık kazandırır. İnsanların sözlerine ve işlerine devamlı muhalefet edip karşı çıkmanın zararı, faydasından çoktur. Zaten insanların birbirine sövüp, çirkin sözler söylemesi de bu gibi davranışlardan ileri gelmektedir, insanların birbirine sövüp sayması daha ileri bir seviyeye varınca, öldürme hâdiseleri de doğabilir. İki kişi arasında münâzara ve birbirinin sözüne ve işine karşı çıkma olunca, mutlaka ikisinin de kalbi birbirine karşı bozulup, aralarında bir soğukluk hâsıl olduğu gibi, gizli bir düşmanlık da meydana gelir.”

Ebû Ahfeş el-Kenânî buyurdu ki: “Ey oğul! Yaşadığın müddetçe birbirinizle münâzara ve birbirinize muhalefet edip, karşı çıkmaktan sakın. Hafifliği ve cehâleti terk et. Çünkü bu, insana bir fâide getirmez. Akrabana kin ve intikam besleme. Çünkü bu, akrabalık bağlarını koparır. Hilmi (Yumuşaklığı) zillet, alçak ve düşük bir hâl olarak kabûl etme. Şüphesiz hilm, en kıymetli ve insan için en sâlim ve koruyucu bir yoldur.”

Bilâl bin Sa'd buyurdu: "Bir kimsenin münâzara ve muhalefet yaptığını, sâdece kendi görüşünü beğendiğini, ısrarlı bir tutum içerisinde olduğunu görürsen, hüsrânının tamam olduğunu bil."

Yine buyurdu: "Latîfede günahı gerektiren bir durum varsa; yüzü karartır, kalbi yaralar, kızgınlık ve kalbde kin meydana getirir. Eğer, latifede ma'siyet ve günahı gerektirecek bir şey yoksa, kalbde bulunan keder ve gammı giderir, dostluğu sağlamlaştırır. Gönü rahatlatır. Öyleyse, akıllı kimse, eğer latife yapacaksa, dostlar ve insanlar arasında tatlılık, sevgi ve muhabbet meydâna getirecek latifeler yapar. Yapılan latifelerle, birisini sevindirirken, diğerini üzecek bir duruma girmemelidir."

Muhammed bin Münkedir (radiyallahü anh) buyurdu: "Ben küçük iken annem bana: Çocuklarla latife ve şaka yapma. Sonra onların yanında küçülürsün ve sana edepsizlik yapmakta kendilerinde cesâret bulurlar."

Abdülazîz bin Hattâb anlattı: "Birgün Mâlik bin Dinar'ın yanında büyük bir köpek görüldü. Ayaklarını kıvırmış oturuyordu. Ona: Yanındaki bu köpeği görmüyor musun? dediklerinde, bu köpeğin yanımda bulunması, kötü bir kimsenin yanımda bulunmasından daha iyidir" dedi.

İbrâhîm Buhârî buyurdu: "Akşam namazından sonra Mescid-i harama gittiğimde, orada Fudayl bin İyâd hazretlerinin oturduğunu gördüm. Yanına gidip ben de oturdum. Bana: "Sen kimsin?" dedi. "İbrâhîm Buhârîyim" dedim. "Ne durumdasın?" deyince, "Hiç, seni yalnız gördüm onun için geldim" dedim. Bunun üzerine bana: "Sen gıybet etmeyi, süslenmeyi veya riyayı (gösterişi) sever misin?" deyince, ben "Hayır sevmem" dedim. "O zaman gel yanıma otur" buyurdu.

"Akıllı kimsenin, arkadaş ve dost edinmekten maksadın ne olduğunu iyi bilmesi gerekir. Çünkü, arkadaşlık ve dostluk, bir arada olmak, beraber yiyip içmek değildir. Dost edinebilmenin bir takım yolları vardır. "Vasati bir tavır içerisinde olup, bu husûsta ifrat ve tefrite varmamalıdır. Alçak sesle konuşmalı, kendini beğenmişliği terk etmelidir. Mütevâzi olup, muhalefet ve her şeye karşı çıkmayı bırakmalıdır."

"Dost ve kardeş edinilen kimseleri, meşakkat ve sıkıntıya sokmamalı, onları bıktırıp, usandırmamalı. Buna sebep olacak

davranışlardan kaçınmalıdır. Çünkü bir anne bile, emzirdiği çocuğunu, kendisine sıkıntı verince kucağında tutmayıp bir yere bırakır."

"Akıllı kimse, bayağı ve düşük kimselerle arkadaş olmaz. Onları dost edinmez. Böyle kimseler, yılan gibidir. Onların, sokmak ve zehirden başka sermâyesi yoktur."

"Vera'sız ilimde fâide olmadığı gibi, vefasız dostta da hayır yoktur."

Muhammed bin İbrâhîm el-Basrî der ki: "Sen denemedikçe, görünüşüne aldanıp da bir kimseyi arkadaş ve dost edinme. Nice kimseyi sâdece görünüşüne bakarak, durumunu bilmeden dost edindim. Bana güler yüzlü tatlı sözlü idi. Daha sonra araştırınca, bunu içten gelen bir sevgi ile yapmadığını gördüm. Böyle kimseleri dost edinme. İçten sevenleri kendine dost edin. Böyle bir dost bulabilirsen, kendine büyük ni'met bil."

Lokman Hakim oğluna şöyle nasihatte bulundu: "Ey oğul! Bir kimseyi dost ve arkadaş edinmek istiyorsan, önce onu kızdır. Eğer kızgınlık zamanında adâlet ve insaftan ayrılmıyorsa, onu dost edin, yoksa bırak."

Sâlih bin Abdülkuddûs dedi ki: "Bir kimsenin sevgisi merhaba, hoş geldin, nasılsın veya ben seni seviyorumdan öteye geçmiyorsa, hareketleri ve yaptığı muâmeleleri, onun bu sözlerinde samimî olup olmadığını gösterir."

Abdullah İbni Mes'ûd (radiyallahü anh) arkadaşlarının yanına gittiği zaman; "Sizler benim hüznümün cîlâsısınız (Ya'nî, benim üzüntümü gideriyorsunuz)" buyururdu.

Süfyan-ı Sevrî'ye, "Hayat suyu nedir?" diye soruldu. O da: "Dostlarla karşılaşmak" cevâbını verdi.

Mehdî bin Sabık: "Mümkün olduğu kadar dostunu çoğalt. Çünkü senin düştüğün ve yardıma muhtaç olduğun gün, onlar sana yardımcılardır" dedi.

"Bin dost, bir kişi için fazla değildir. Fakat bir kimsenin bir düşmanı olsa, o, onun için çok fazladır." "Kim düşmanı küçük görürse, aldanır. Aldanan kimse tehlikeden kurtulamaz."

“Akıllı kimse, adımı atmadan önce basacağı yeri iyice görür, sonra oraya adımını atar. Düşmanı ile tamamen irtibâtı kesmez. İhtiyâcını gidermek için kısmen de olsa ona yaklaşır. Fakat tam olarak yaklaşmaz. Çünkü, düşman bundan cesâret alıp, aleyhine bir iş yapabilir. Akıllı kimse, mutlaka lâzım olan kimselere, üstesinden gelinmiyen şiddetli düşmana da (açıkça) düşmanlık yapmaz. Çünkü böyle bir düşmana güç yetmez. Ona düşmanlık ise fayda getirmez. Bilakis zarar verir.”

“Akıllı kimse, hiçbir zaman düşmanından emîn olmamalı, ona güvenmemelidir.”

“Dostluktan sonra düşmanlık, çok kötü bir iştir. Bu, akıllı kişinin yapacağı iş değildir. Fakat insanlık icâbı böyle bir duruma düşürülürse, yine de anlaşabilecek, birbirlerine yaklaşabilecek açık bir kapı bırakmak lâzımdır.”

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Sâlih kimse ile beraber olan kimsenin hâli, misk satan kimse ile bulunan gibidir. Eğer o, ondan bir şey satın almasa bile, onun kokusundan istifâde eder. Kötü kimseyle oturanın hâli ise, körük çeken demircinin hâline benzer. Onun yaktığı ateş ona isâbet etmese de, bir kıvılcım isâbet edip, bir yerini yakabilir.”

“Akıllı kimseye, sâlih ve iyi insanlarla beraber olup, kötü ve fâcir kimselerden, uzak kalması yaraşır. İyi ve sâlih kişilerle sevgi köprüsü, çok çabuk kurulup, bu sevginin kesilmesi çok geç olur. Kötü kimselerle ise, sevgi bağı zor kurulup, çabuk çözülür. Kötü kimselerle beraber olmak, iyi ve sâlih kimseler hakkında kötü zanda bulunmayı doğurur. Kötü kimselerle dost olan, onların cemaatine girmekten kurtulamaz.”

Süfyân bin Uyeyne (radiyallahü anh) buyurdu: “Kim sâlih bir kimseyi severse, Allahü teâlâyı sevmiş olur. Çünkü sâlih kimseler, insanları Allahü teâlânın râzı olduğu şeylere da’vet ederler.”

Mâlik bin Dînâr (radiyallahü anh) buyurdu; “Takvâ ehli, sâlih kimselerle taş taşımak, kötü kimselerle helva yemekten daha hayırlıdır.”

“Kötü kimselerle beraber bulunmak, Cehennemden bir ateş parçasıdır. Onlarla beraber olmak, insanda kin meydana getirir. Onlar sevgiye lâyık değildirler.”

“Şu dört şey, kişiye se’âdet ve huzûr verir. Münâsip bir hanım, hayırlı evlât, sâlih ve takvâ sahibi arkadaş, yiyecek-içecek ihtiyâcını bulunduğu yerden karşılayabilmek.”

Abdülvâhid bin Zeyd dedi ki: “Dîni bütün ve vekar sahibi kimselerle düşüp kalkınız. “Çünkü onlar meclislerinde, toplantılarında, kötü, çirkin, ahlâka ve vekara sığmayan şeylerden bahsetmezler.”

“Akıllı kimse, sevdiğini söyledikten sonra, artık iki renkli ve iki kalbli olmaz. O, içi dışına, sözü, işine uygun bir kimsedir.”

İbrâhîm bin Sıkle (radiyallahü anh) dedi ki: “Bir kimsede sevdiğin veya sevmediğin şeyleri görürsen, onun kalbi ile dilinin birbirine uyup uymadığını, onun sözüne ne derecede sâdik olduğunu ölçebilirsin. Sen kimsenin kalbinde gizlediği şeyi bilemezsin. Ancak sen, insanlar hakkında dillerinden çıkana ve zâhirlerine göre muâmele yap.”

“Dili söylemese de, seven kimsenin hâlinde sevdiğinin alâmetleri görülür.”

“İki rûh birbiriyle tanışılırsa, aralarında yakınlık ve dostluk görüp, birbiriyle anlaşılır. Eğer birbirini tanımazlarsa, birbirinden ayrılırlar.”

“Ehl-i tâatın, sâlih kimselerin kalbleri, bulundukları memleketler uzak da olsa, beraberdir. Kötü kimselerin kalbleri de aynı yerde bile bulunsalar, birbirinden ayrı ve uzaktırlar.”

“Bir kimseyi tanıtan en büyük alâmet, onun oturup konuştuğu ve sevdiği kimselerdir. Çünkü kişi, arkadaşının, samîmi dostunun dîni ve inancı üzeredir.”

“İnsanlara, arkadaşlarına göre itibar et.”

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Birisi, başka bir köyde bulunan bir din kardeşini ziyâret etmek için giderken, Allahü teâlâ bu şahsın yolunu gözetlemek için bir meleği görevlendirdi. O şahıs, o meleğin yanına gelince melek ona nereye gittiğini sorar. O da: “Şu köyde bir kardeşim var. Ona gidiyorum” cevâbını verir. Melek: “O zâtın sana daha önce yapmış olduğu bir iyiliği var da onu devam ettirmek için mi gidiyorsun?” deyince, o zât: “Hayır, ben o zâtı sırf Allahü teâlânın rızâsı için severim” dedi. Bunun üzerine Melek: “Ben

Allahü teâlânın sana gönderdiği elçisiyim. Sen o zâta nasıl seviyorsan, Allahü teâlâ da seni öylece seviyor.”

“Bir müslümanın diğer müslüman kardeşini ziyâret etmesinin iki sebebi vardır: Birincisi; müslüman kardeşini ziyâret etme sevâbına kavuşmak. Büyük zâtlardan birisi şöyle der: Birisi, sırf Allahü teâlânın rızâsını düşünerek bir kardeşini ziyâret ederse, gökte bir melek kalmaz, hepsi o şahsı selâmlar. İkinci sebep; ziyâret edilen şahıs ile beraber olmaktan alınan tad ve lezzet.”

Abdullah bin Recâ el-Gıdânî anlattı: “Utbe-tül-Gülâm, insanlardan uzaklaşır, kabristanlıklara ve insanların bulunmadığı yerlere gider, sonra, deniz sahiline iner oralarda kalırdı. Ancak Cum’a günü olunca, Basra’ya gelir, hem Cum’a namazını kılar ve hem de yakınları ve dostları ile görüşür, onlara selâm verip, hâl ve hatırlarını sorar, tekrar geldiği yerlere dönerdi.”

Büyük âlim Feryâbî anlatıyor: “Bana, Vekî’ bin Cerrah, Beyt-i Makdis’ten doğru gelmişti. “Gerçi yolum bu taraflara düşmüyordu. Fakat, sırf seni ziyâret edip, görüşmek için geldim” dedi ve bir gece kalıp, gitti. Bir kerre de İbn-i Mübârek gelmişti. Yanımda üç gün kaldı. Ben, on gün kalmasını istedim. Kabûl etmedi. “Misâfirlik üç gündür” buyurdu.”

Ziyâret iki çeşittir. Birincisi, çok samimi iki taraf arasında olur. İkisinin de birbirinden, belki bıktırırım, usandırırım, rahatsız ederim endişesi yoktur. Bu durumda, birbirlerini ne kadar çok ziyâret etseler, bu onların birbirine olan sevgisini artırır. İkincisi, taraflar arasında birincisi kadar samimiyet ve dostluk yoktur. Bu durumda, ziyâret için fazla gidip gelmek bıkkınlığa ve rahatsız etmeye kadar gidebilir. Bu durumda, ziyâreti az yapmak daha iyidir.”

Kerîzi der ki: “Dostuna ziyâreti az yap, Çünkü, onun seni devamlı yanında görmesi usanmaya sebep olabilir.”

“Ahmak kimsenin alâmetleri: Sür’atli cevap vermek. Tedbiri terk etmek. Çok gülmek. Çok iltifât etmek, iyi ve seçilmiş kimselere çirkin sözler söylemek. Şerli kötü kimselerle düşüp kalkmaktır.”

“Ahmak kimse, sen ondan yüz çevirirsen, üzülür. Ona gidersen, fırsat kollar. Yumuşak davranırsan, kabalık yapar, kaba davranırsan sana yumuşaklık gösterir. Kötülük yaparsan

iyilik yapar, iyilik yaparsan, kötülükle mukâbele eder. Ona haksızlık yapılırsa, istenildiği kadar elindeki alınabilir. Adâletle muâmele edilirse, haksızlık yapmaya kalkışır.”

“Kötü arkadaş edinme. Çünkü o, Cehennem ateşinden bir parçadır. Ne sevgisi doğrudur, ne de sözünde sâdıktır.”

“Ahmaka verilecek cevap sükûttur.” Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki:

“Zandan sakınınız. Şüphesiz zan, sözlerin en kötüsüdür. Tecessüs etmeyiniz. Birbirinize buğz etmeyiniz. Ey Allahın kulları! Kardeşler olunuz.”

“Kardeşinin iyi ve kötü amelini araştırma. Çünkü bu tecessüsdür.”

“Akıllı kimseye lâzım olan, kendi ayıplarıyla meşgûl olmakla beraber, insanların ayıplarını araştırmamasıdır. Kendi ayıplarını görüp, başkasının ayıplarıyla uğraşmayan kimsenin kalbi rahat olur. Kendi ayıbını gören kimseye, başkasının ayıbı büyük gelmez. Başkasının ayıplarıyla uğraşacağım diye, kendi ayıp ve kusurlarını unutan kimsenin kalbi körelir, bedeni yorulur, ayıplarını terk etmek ona zor gelir.”

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Âdemoğlu ihtiyârlar, fakat onda iki şey genç kalır. Hırs ve hased (çekememezlik).”

“Hırs, insanın rızıkına bir şey ilâve etmez. Hırslı kişinin hırsı sebebiyle gördüğü zararın en hafifi; yanında bulunan kazandığı şeylerden faydalanamaması, elde edilemeyecek şeylerin peşinde yorulması. Fakat ona kavuşacak mı yoksa ona kavuşmadan ölecek mi belli değil.”

“Hırsına tâbi olan kimsenin, rahatlıkta nasîbi yoktur. Çünkü hırs, insanı belâyâ sürükler. Akıllı kimse, dünyâyâ düşkün olmaz. Eğer insanın hırslı oluşu Allahü teâlânın emirlerini yapmak için olursa, bu güzeldir.”

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Birbirinize buğz etmeyiniz. Birbirinize hased etmeyiniz. Birbirinize sırt çevirmeyiniz. Ey Allahü teâlânın kulları, kardeşler olunuz.”

“Akıllı kimseye lâıyk olan, her zaman hasedden kaçmasıdır. (Hased, Allahü teâlânın bir kuluna ihsân ettiği ni’metin, ondan

çıkmasını istemektir. Fâideli olmıyan, zararlı olan bir şeyin ondan çıkmasını, uzaklaşmasını istemek, hased olmaz (gayret olur.).”

“Hased, kazaya râzı olmamak, Allahü teâlânın kulları hakkında hükmettiğinden başkasını istemek, müslümanın elindeki ni'metin yok olmasını arzu etmektir. Hasedcinin canı rahat olmaz. Bedeni rahata kavuşmaz. O, ancak kışkandığı kişinin elindeki ni'met yok olunca rahatlar.”

İbn-i Sîrîn (radiyallahü anh) buyurur ki: “Hiç bir kimseyi hased etmedim. Çünkü, eğer o Cennetlik birisi ise, onu nasıl hased edebilirim. Çünkü o Cennete gidecektir. Cehennem ehlinde ise, onu hased etmem mümkün değil, çünkü o Cehenneme gidecektir.”

“Hased, kötü tabiatlı kimselerin huyundandır. Bunu terk etmek ise, asil ve şerefli kimselerin işidir.”

“Bir kimse, müslüman kardeşinde iyi bir durum görür, aynısının kendisinde de, olmasını ister, fakat o iyi durumun müslüman kardeşinden gitmesini istemez. Böyle bir istek, yasaklanan ve kınanan hasedden sayılmaz. (O, gıpta olur.)”

“Hasedcinin (kışkancın) kıskançlığı, umûmiyetle Allahü teâlânın fazla ihsânda bulunduğu kimselere olur. Allahü teâlâ, o kimseye ni'metlerini arttırdıkça, hased eden kimsenin de kin ve intikam dolu kıskançlığı artar.”

Muhammed bin Hüseyin el-Ammî: “Allahü teâlânın bir kimseye ni'meti arttığı zaman, hasedciler (kışkananlar), onu kıskanmaya başlarlarahmetullahi aleyhinde sözler söylerler. Fakat, Allahü teâlâ bir kuluna bir ni'met lütfederse, artık kıskanmanın kıskanması, o ni'mete zarar vermez.”

Hammâd bin Humeyd, Hasen-i Basrî hazretlerine “Efendim! Mü'min hased eder mi?” diye sordu. Hasen-i Basrî (radiyallahü anh); “Hazreti Ya'kûb'un oğullarını ne zaman unuttun. Onlar, kardeşleri Yûsuf'u (aleyhisselâm) hased etmişlerdi. Fakat hased, insanoğlunun kalbinde gizli ve üzeri kapalı olarak durur. İnsan diliyle ve eliyle, hasedini ortaya çıkarmadığı müddetçe hasedi ona zarar vermez.”

“Akıllı kimse odur ki, müslüman kardeşini kıskanma duygusu içine doğduğu zaman, bütün gücüyle onu gizlemeye, hatırına gelen bu kötü düşüncüyü yenmeye çalışır.”

“Hased edilenin tek suçu, Allahü teâlânın lütfettiği ni'metin onda bulunmasıdır. (Bu itibarla, hasedcinin hasedinde Allahü teâlânın taksimine ve hikmetlerle dolu işini beğenmeme ve buna karşı gelme ma'nâsı bulunmaktadır.)”

“Hasedci, bir kimsede bir iyilik ve ona ihsân olunmuş bir ni'met görürse, hemen şaşırır. Onun başına bir belâ geldiğini görünce şemâtet eder. (Şemâtet: Başkasına gelen belâyâ, zarara sevinmektir.)

Hadîs-i şerîfte “Din kardeşinize şemâtet etmeyiniz. Şemâtet ederseniz, Allahü teâlâ belâyı ondan alır, size verir” buyuruldu.”

“Hased, sahibini çok kötü durumlara sokar. İblîs, Âdem'e (aleyhisselâm) hased ettiği için, çok yüksek bir dereceye sahip iken, daha sonra mel'ûn (la'netlenmiş) oldu.”

“İnsan, dünyâda kendisine kızan herkesi râzı edebilir. Fakat, hased eden kimseyi râzı etmek imkânsızdır. Çünkü, onu bir şey râzı eder. O da hased ettiği kimseden o iyi durumun yok olmasıdır.”

Câbir (radiyallahü anh) buyurdu ki: “Resûlullah efendimize (aleyhisselâm) birisi gelip: “Yâ Resûlallah! Bana bir şey öğret de, onu yapmak sûretiyle Cennete gireyim. Fakat fazla bir şey olmasın. Banan üzerine Peygamber efendimiz: “Kızma” buyurdular.”

“Çabuk kızmak, ahmaklıktır. Çünkü kızmanın sonu pişmanlıktır.”

“Kızma neticesinde meydana gelecek zararı, kızmadan önce düzeltmek daha kolay ve mümkündür.”

Avn bin Abdullah (r.aleyh): “Hizmetçisine kızdığı zaman, “Sen bana ne kadar da çok benziyorsun. Ben de Allahü teâlâyâ karşı pek günahkârım” derdi. Kızgınlığı daha da şiddetlenince, köle olan hizmetçisine, “Allah için sen hürsün der” onu serbest bırakırdı.”

“İnsanlar, gadap (kızmak) ve hilm (yumuşaklık) üzere yaratılmışlardır. Bir kimse kızar ve sonra yumuşaklık gösterirse, kızması, onu istenmiyen bir söze ve işe düşürmediği müddetçe mezmûm değildir (kınanmaz). Buna rağmen, kızmayı her zaman terk etmek, ondan uzak olmak daha iyidir.”

- 9) Ravdat-ül-ukalâ